

Spis treści

13. WSTĘP

31. NARODZINY ARCHITEKTURY

32. **Słowo o naturze architektury** (gniazdo ptasie i gniazdo termitów - Antoine de Saint-Exupery, Twierdza; Magdalena Tulli, *Sny i kamienie*)
37. **Architektura: piękno idei z kamienia** (świątynia Zeusa Olimpijskiego w Atenach - Stanisław Witkiewicz, *Pokonywanie bezwładu materii*)
40. **Plan konstrukcji - zwierciadło wszechświata** (plan opactwa, w którym rozgrywa się akcja *Imienia róży* - Umberto Eco, *Imię róży*)
44. **Na placu budowy** (Jean Fouquet, ilustracja do *Starożytności żydowskich* Józefa Flawiusza - Zbigniew Herbert, *Barbarzyńca w ogrodzie*; Hanna Malewska, *Kamienie wołać będą*; Ken Follett, *Filary ziemi*)

51. GROBOWCE

52. **Słowo i kamień** (menhiry w Carnac, dolmen w Borger, kromlech w Stonehenge, tumulus w Evessen - Wiktor Hugo, *Architektura - wielka księga ludzkości*; Jan Parandowski, *Literatura a architektura*)
58. **Grobowiec władzy, władza państwa - piramida Cheopsa** (piramida Cheopsa w Gizie - Bolesław Prus, *Faraon*)
62. **Sarkofag Fryderyka III** (sarkofag Fryderyka III z katedry św. Szczepana w Wiedniu - Gerhard Roth, *Sarkofag Fryderyka III*)

65. **Nagrobek Firlejów** (nagrobek Firlejów z kościoła parafialnego w Janowcu - Katarzyna Mikocka-Rachubowa, Nagrobek *Firlejów*)

69. **ŚWIĄTYNIE**

70. **Świątynia dawnego boga** (świątynia Posejdona w Paestum - Kazimierz Przerwa-Tetmajer, *Świątynie w Paestum II*)
73. **Pismo Święte architektury** (katedra w Chartres - Stanisław Wyspiański, Chartres - portal)
78. **Barwy średniowiecza - witraże** (witraż *Drzewo Jessego* z katedry w Chartres - Julian Przyboś, *Widzenie katedry w Chartres*)
83. **Katedra wieków** (kościół Mariacki w Krakowie-Józef Ignacy Kraszewski, *Kościół Mariacki w Krakowie*)
87. **Bazylika św. Piotra - centrum świata chrześcijańskiego** (Bazylika św. Piotra w Watykanie - Giorgio Vasari, *Kopuła Bazyliki św. Piotra*; Johann Wolfgang Goethe, *Podróż włoska*; Dan Brown, *Plac św. Piotra z lotu ptaka*)

95. **DOMY**

96. **Dom - centrum wszechświata** (Eugène Emmanuel Viollet-le-Duc, rycina *Pierwszy dom* - Olga Tokarczuk, *Dom dzienny, dom nocny*)
99. **Budujemy dom** (dom w tajdze - Igor Newerly, *Wzgórze Błękitnego Snu*)
102. **W polskim dworku** (dwory na Mereszowszczyźnie i w Żelazowej Woli - Adam Mickiewicz, *Pan Tadeusz*; Wincenty Pol, *Pieśń o ziemi naszej*; Eliza Orzeszkowa, *Nad Niemnem*)
109. **Kamienica na Starym Mieście w Warszawie** (kamienica Fukierów w Warszawie; Zofia Stankiewicz, grafika *Podwórze domu Fukiera* - Artur Oppman, *Stary dom*)
115. **Natura mieszczańskiego domu** (dom Marka Twaina w Hartford - Stefan Chwin, *Kartki z dziennika*)

120. **Architektura wnętrz według Stanisława Wyspiańskiego** (meble zaprojektowane przez Stanisława Wyspiańskiego - Tadeusz Żeleński (Boy), *Historia pewnych mebli*)
123. **Blokowisko** (blokowisko w Warszawie - Miron Białoszewski, *Zbudowani, skłocowani; \Ja stróż latarnik nadaję z mrówkowca...*)

127. **ZAMKI**

128. **W średniowiecznym zamku** (Castel del Monte w Apulii - Ferdynand Gregorovius, *Castel del Monte*; Jarosław Iwaszkiewicz, *Castel del Monte*)
134. **W krzyżackim gnieździe** (zamek Krzyżacki w Malborku - Henryk Sienkiewicz, *Krzyżacy*)
138. **Mury Chillonu** (zamek Chillon - George Byron, *Wieżień Czillonu*; Zygmunt Krasiński, *Zamek Chillon*)
143. **Zamczysko romantyka** (ruiny zamku w Czorsztynie - Seweryn Goszczyński, *Zamczysko czorsztyńskie*)
146. **Zamek w Montmort** (zamek w Montmort - Wiktor Hugo, *Zamek w Montmort*)
150. **Ruiny Orientu** (ruiny zamku w Bałakławie - Adam Mickiewicz, *Ruiny zamku w Bałakławie*)

155. **PAŁACE**

156. **Po prostu Luwr** (Luwr - Józef Ignacy Kraszewski, *Luwr*)
160. **Perła baroku** (Zwinger, kościół Frauenkiche i kościół Hofkirche w Dreźnie - Stanisław Staszic, *Zwinger*; Józef Ignacy Kraszewski, *Drezno*)
167. **Pałac Burbonów w Casercie** (pałac Burbonów w Casercie - Ferdynand Gregorovius, *Pałac Burbonów, Caserta*)
171. **Petersburskie pałace** (Pałac Zimowy w Petersburgu; pałac w Carskim Siole - Jarosław Iwaszkiewicz, *Petersburg*)

175. **.W cieniu antyku: klasycystyczna posiadłość Czartoryskich w Puławach** (pałac Czartoryskich, brama rzymska, Kaplica Pałacowa, Domek gotycki i świątynia Sybilli w Puławach - Bolesław Prus, Puławy)

181. **.Pałac Staszica** (pałac Staszica w Warszawie - Władysław Tatarkiewicz, *Pałac Staszica*)

185. **.Kapitalizm i architektura** (Israel Joshua Singer, *Bracia Aszkenazy*)

1 8 9 DACHY

190. **.Metafizyka dachu** (kamienne domy *trullo* - Olga Tokarczuk, *Dom dzienny, dom nocny*)

193. **.O dachu jak ściana górską z alpejskiej baśni** (dach katedry św. Szczepana w Wiedniu - Gerhard Roth, *Dach katedry św. Szczepana*)

196. **.Najsłynniejszy dach Florencji** (Santa Maria del Fiore we Florencji - Jarosław Iwaszkiewicz, *Florencja w deszczu*)

200. **.Dachy Starego Miasta w Warszawie** (rynek Starego Miasta w Warszawie - Artur Oppman, *Dachy*)

2 0 3 SCHODY

204. **.Majestat wersalskich schodów** (ogród i schody oranżerii w Wersalu - Rainer Maria Rilke, *Schody oranżerii. Wersal*)

207. **.Schodami w górę, schodami w dół** (Schody Hiszpańskie w Rzymie - Jarosław Iwaszkiewicz, *Podróże do Włoch*)

2 1 1 WIEŻE

212. **.Architektoniczna fantazja: najsłynniejsza wieża świata** (wieża w Pizie - Franciszek Salezy Dmochowski, *Krzywa Wieża w Pizie*)

215. **.O fikcyjnej wieży idei i szaleństwa** (katedra w Salisbury - William Golding, *Wieża*)

219. **.Miasto wież** (Sam Gimignano - Manuela Gretkowska, *Europejka*)

221. **.Perspektywa z wieży Eiffa** (wieża Eiffa w Paryżu - Gabriela Zapolska, *Wieża Eiffa*)

2 2 7 M I A S T A

228. **Narodziny miasta** (XIV-wieczny plan Rzymu - Antoine de Saint-Exupéry, *Twierdza*)
231. **Harmonia Akropolu** (Akropol - Zbigniew Herbert, *Labirynt nad morzem*)
237. **Powstanie Paryża** (wyspa Cité z lotu ptaka - Wiktor Hugo, *Paryż zlotuptaka*)
240. **Miasto na wodzie** (Canale Grandę, Pałac Dożów i bazylika św. Marka w Wenecji - Marcel Proust, *W poszukiwaniu straconego czasu*; Ewa Bieńkowska, *U świętego Marka w Wenecji*)
247. **Urbanistyczny model kosmosu** (rynek i kościół Mariacki w Krakowie - Adam Zagajewski, *W cudzym pięknie*)
251. **Miasto prywatne** (widok ogólny i plan Zamościa - Władysław Tatarkiewicz, *Zamość*)
256. **Renesansowy rynek** (kościół farny oraz kamienice Przybyłów i Celejowskich w Kazimierzu nad Wisłą - Zbigniew Herbert, *List z Kazimierza*)
262. **Na bagnach Newy** (twierdza Pietropawłowska, Prospekt Newski, sobór Kazański, sobór Izaaka i admiralicja w Petersburgu - Josif Brodzki, *Architektoniczne krajobrazy*)
267. **Ulica Krokodyli** (ulica Stryjska w Drohobyczu - Bruno Schulz, *Ulica Krokodyli*)
271. **Poeta, wykrzyknik ulicy** (Lyonel Feininger, *Czerwona wieża w Halle* - Julian Przyboś, *Gmachy*)
274. **Wieżowce miasta** (widok na ulice Manhattanu - Kazimierz Brandys, *Nowy Jork*)

2 7 9 F O N T A N N Y

280. **Strofy o fontannie** (fontanna na placu św. Piotra w Watykanie - Rainer Maria Rilke, *Rzymska fontanna. Borghese*)

282. **Fontanna Czterech Rzek** (Gianlorenzo Bernini, Fontanna Czterech Rzek w Rzymie - Filippo Baldinucci, *Fontanna Czterech Rzek*)

285. **Fontanna o smaku szampana** (fontanna di Trevi w Rzymie - Jarosław Iwaszkiewicz, [Me rzucam monet do fontanny Trevi...])

2 8 9. MOSTY

290. **Na brzegach średniowiecznego Rodanu** (most św. Benezeta w Awinionie - Maria Konopnicka, *Most Świętego Benezeta*)

294. **Nad brzegami Życia i Śmierci** (Ponte della Sanità w Neapolu - Gustaw Herling-Grudziński, *Most*)

297. **Między Bośnią a Serbią** (most na Drinie - Ivo Andrić, *Most na Drinie*)

301. **Wenecki rumak i praskie brytany** (Ponte Rialto w Wenecji; most Karola w Pradze - Wacław Kubacki, *Ponte Rialto*; Bohumil Hrabal, *Most Karola w Pradze*)

305. **Piękny most nad brzydką rzeką** (Ponte Santa Trinità we Florencji - Roman Brandstaetter, *Ponte Santa Trinità we Florencji*)

3 0 7. DETALE

308. **Tympanon niebios** (portal katedry w Chartres - Umberto Eco, *Tympanon*)

311. **Oko rozety** (rozeta katedry Notre Dame w Paryżu - Rainer Maria Rilke, *Różyczka*)

314. **A każdy anioł inny** (śmiejące się anioły z katedry w Chartres - Rainer Maria Rilke, *L'Ange du Méridien*)

317. **Kamienny Jezus** (podwoje bocznego przysionka katedry w Chartres - Hanna Malewska, *Kamienie wołać będą*)

320. **Łuk sprawiedliwości wzorowej** (Łuk Sprawiedliwości łączący kościół Sant'Eligio ze szpitalem w Neapolu - Gustaw Herling-Grudziński, *Łuk Sprawiedliwości*)

323. POSTRZEGANIE ARCHITEKTURY

324. **W blasku światła** (katedra w Rouen - Józef Czechowicz, Rouen.
Rouen; Gustaw Flaubert, *Pani Bovary*)
330. **Son et lumière** (zamek Chenonceau nad Loarą - Zbigniew
Herbert, *Światło i architektura*)
333. **Budowla: wielość spojrzeń, wielość obrazów** (katedra Notre
Dame w Paryżu - Julian Przyboś, *Zapiski bez daty*)
336. **Literackie fascynacje ruiną** (Cyprian Norwid, [Gdziekolwiek
z muru wyrosłego szczerbie...])
339. **„Brzydka” architektura** (Partenon; Wiktor Zin, *Stary
Hrubieszów* - Wiktor Zin, *Piękno w brzydocie*)

343. ARCHITEKTURA I IDEA

344. **Architektura labiryntu** (schemat labiryntu pałacu w Knossos -
Wisława Szymborska, *Labirynt*; Jorge Luis Borges, *Labirynt*)
350. **Architektura widziana z kosmosu** (Wielki Mur Chiński - Franz
Kafka, *Budowa Chińskiego Muru*; Ryszard Kapuściński, *Mysi
chińska*; Tadeusz Różewicz, *Nauka cierpliwości*)
356. **Świat roślinnego raju w architekturze** (fasada katedry Notre
Dame w Paryżu; filary gotyckie; schemat gotyckiego okna -
John Ruskin, *Rajska roślinność*)
358. **Idea architektury - architektura idealna** (Piero della
Francesca, *Miasto idealne* - Tomasz Morus, *Utopia*)
361. **Architektura namalowana** (Rafaël, *Szkoła ateńska* - Julian
Strykowski, *Pożegnanie z Italią*)
365. **Literacki projekt budowli** (Leon Chwistek, *Projekt górskiego
hotelu*)
368. **Marzenie architektów** (uczelnia Bauhaus w Dessau - Stefan
Żeromski, *Szklane domy*)
373. **Nic dwa razy się nie zdarzy** (Hundertwasserhaus w Wiedniu -
Stach Szablowski, *Hundertwasserhaus*)

3 7 7 **ARCHITEKTURA I HISTORIA**

378. **Olbrzym starożytnej architektury** (Koloseum - Jan Parandowski, Koloseum)
382. **Architektura i historia - historia dzieła architektury** (meczet w Kordobie - Ryszard Kapuściński, Kordoba)
385. **Opactwo Mont-Saint-Michel** (opactwo St. Michel - Bohdan Królikowski, Klasztor Mont-Saint-Michel)
389. **Mury imperium** (Kreml w Moskwie - Ryszard Kapuściński, Kreml: czarodziejska góra)
394. **Gruzy katedry** (katedra św. Jana w Warszawie - Mieczysław Jastrun, Ruiny katedry św. *Jana*)

3 9 9 **ARCHITEKTURA I STYLE**

400. **W stylu romańskim** (kolegiata św. Marcina w Opatowie - Jarosław Iwaszkiewicz, *Kolegiata w Opatowie*)
403. **Niebotyczny gotyk** (katedra Notre Dame w Paryżu - Wiktor Hugo, Katedra *Marii Panny* w Paryżu; Julian Przyboś, *Notre Dame*)
410. **Kamienny las** (katedra św. Piotra i NMP w Kolonii - Friedrich Schlegel, *Kolonia*; Francois Rene Chateaubriand, *Duch chrześcijaństwa*)
415. **Ogrody sentymentalne** (grobowiec Jana Jakuba Rousseau na Topolowej Wyspie w Ermenonville - Zbigniew Herbert, Ermenonville)
419. **Gotyckie inspiracje architektury XIX w.** (katedra w Lourdes - Emil Zola, *Lourdes*)
424. **Fabrykancka secesja** (willa Leopolda Rudolfa Kindermanna i pałac Poznańskiego w Łodzi - Władysław Reymont, *Ziemia obiecana*)
431. **Piękno organiczne - Art Nouveau** (Casa Milà i Sagrada Familia w Barcelonie - Wojciech Wencel, *Przepis na arcydzieło*)
437. **Styl zakopiański** (dom „Pod Jedłami” - Stanisław Witkiewicz, *Dom „Pod Jedłami”*)

441. ARCHITEKTURA I TECHNIKA

442. **Pałac Maszyn** (Galerie des Machines w Paryżu - Gabriela Zapolska, *Hala maszyn*)
445. **Futurologiczny machinopalać** (centrum Pompidou w Paryżu - Kazimierz Brandys, *Centrum Pompidou*)
449. **Piramida ze szkła i żelaza** (piramida na dziedzińcu Luwru w Paryżu - Dan Brown, *Piramida*)

453. ARCHITEKTURA W CHMURACH

454. **Perspektywa ze szczytu imperium** (panorama miasta, Statua Wolności, Brooklyn Bridge i Empire State Building w Nowym Jorku - Julian Przyboś, *Wierzchołek imperium. Top of Empire State*)
461. **Budowla podarunek** (Pałac Kultury i Nauki w Warszawie - Marek Nowakowski, *Pałac*)

467. ARCHITEKTURA I SZTUKA

468. **Architektoniczna księga lęku i nadziei** (katedra w Arles - Zbigniew Herbert, *Arles*)
472. **Średniowieczna synteza sztuk** (katedra Notre Dame w Reims - Stanisław Wyspiański, *Reims*)
475. **Architektura według... pędzla Pietera Saenredama** (Pieter Saenredam, *Wnętrze Grote Kerk w Haarlemie* oraz *Plac Mariacki w Utrechcie i kościół p.w. Marii Panny* - Zbigniew Herbert, *Portret architektury*)
479. **Msza: modlitwa i spektakl sztuki** (Aleksander Wat, *Nieszpory w Notre Dame*)

481. SŁOWNICZEK POJĘĆ ARCHITEKTONICZNYCH

503. ŹRÓDŁA CYTATÓW

517. INDEKS DZIEŁ ARCHITEKTURY

**521. INDEKS DZIEŁ MALARSKICH, SCHEMATÓW
I RYSUNKÓW**

523. INDEKS PISARZY I ICH DZIEŁ

527. BIBLIOGRAFIA

529. SPIS ILUSTRACJI